

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת וישב ביצה לג. - לז:

לג. וכן פוריא.

מסוגיא דשבת קכד. יעו"ש], כ' וז"ל, ולפיכך נראה, לא ניתנו עצים אלא להסקה, אין רוצה לומר שלא ניתן עיקר תשמישן אלא להסקה, אלא הכי קאמר, **לא התירום חכמים** אלא להסקה, דמדינא אסורים הן לטלטל בין לשבת בין ליו"ט, שאין להם תואר כלי וכצורות הן, וכדא"ל רבה לאביי התם, אלא שהתירו חכמים לטלטלם להסקה לצורך אוכל נפש, ולהסקה בלבד נתנום, כלומר להסקה התירום ולא לדבר אחר. [אבל לא יתיישב בזה קושינו הראשונה מאפר, דהתם נמי י"ל כן, דמדינא אסור בטלטול כיון דאין להאפר תורת כלי וכצורות בעלמא, ולא התירוהו אלא לצלות בו ביצה [אי לאו דראוי לצליה גם כשמכסה בו], ויל"ע].

לג. אין סומכין את הקדרה בבקעת וכו' לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה.

כ' המהרש"א, אפי' למאי שכ' התוס' דלכו"ע שרינן טלטול מוקצה משום אוכל נפש, היינו לסלק המוקצה כגון גריפת תנור ופחיתת הלבנים התירו משום אוכל נפש, אבל להשתמש בדבר מוקצה כסמיכת קדרה בבקעת, וכחזירא, ודאי אסור לטלטל, דתשמישו וטלטולו זהו כעין אכילתו דאסור. [ועיין בקה"י [סי' ד'] דשני עניני מוקצה הם, הא' דבר שאינו מוכן, ואסמכוהו אקרא דוהכינו אשר יביאו, ובזה מיתסר נמי בהשתמשות, דומיא דאכילה דכתיבא בהאי קרא, ועוד אסור בדבר שאינו כלי ואינו אוכל ומהני טעמי שכ' הרמב"ם בפכ"ד הי"ב וי"ג והראב"ד שם [שלא יבא לעשות מלאכה וכו'], ובזה בטלטול הוא דמיתסר דשייכי ביה הני טעמי. [ואולי מה"ט החמירו באיסור השתמשות אף לצורך אוכל נפש, משום דאית ליה סמך מקרא, וקרא גופיה נמי באכילה מייירי]. ויל"ע].

אמנם הפנ"י תמה על דבריו, דא"כ בטלת עיקר דין טלטול מוקצה לצורך גופו ביו"ט, שהרי כל שהוא לצורך גופו הרי הוא נהנה מן המוקצה, אלא הא דאסרינן הכא היינו משום דהאי טלטול דסמיכת הקדירה, לאו משום אוכל נפש עצמו הוא, אלא לצורך מכשירי אוכל נפש, [א"ה, לכאו' היכא דבלא סמיכה ישפך התבשיל, הוי צורך אוכל נפש עצמו], ולא דמי לגריפת תנור וכיריים שע"י הגריפה נאפה הפת, וכה"ג בבית שהוא מלא פירות באוירא דליבני דלעיל, אבל במכשירין ודאי ריצב"א גופיה מודה דאסור, כדמוכח כל הסוגיא דאפר כירה דפ"ק [ח.].

לג. והלכתא יבשתא שרי רטיבתא אסור.

כ' הרמב"ן במלחמות, והוי יודע שהכל מודים ברטיבא דחזיא להיסק גדול, ולא נחלקו בבא להיסק מהם היסק גדול שהוא מותר, אלא כך נחלקו, מאן דאסר אמר לך הא לא חזי להסקה באפי נפשה, ואין אומרים מה לי לצלות בו מה לי לצלות בגחלתו, ומאן דשרי אמר לך הא חזי

פירש"י לא יזקוף הכרעים תחילה וכו' ואח"כ יפרוש העור, וכו' אלא פורש העור תחילה. וכו' ע"ז הרא"ש [סי' י"א] וז"ל, לא יתכן לאסור זה אם לא שיהא הרגלים ד' דפין מחוברין כארבע דפני התיבה, דאין אהל בלא מחיצות. והקשה הט"ז [סי' שט"ו סק"ד] הא בשתי מחיצות סגי, כגון בחביות [וכן בביעתא קאמר מניח אחת על שתיים, קרב"נ], [ול' הרא"ש מניח אחת על שתיים **או על שלש**. וצ"ל כדאמרי אינשי], ות"י דהעיקר תלוי במה שצריך לאויר שתחתיו, על כן אם יש ד' דפנות מלמטה, אז ודאי ראוי להשתמש שם בכל מילי, דהוא כמו תיבה ויכול להניח ולהצניע שם מה שירצה, [ואז ודאי הוי צריך לאויר שתחתיה, אע"ג דעכשיו אין צריך לאויר. ל' המח"ה [ש], אבל אם אין שם אלא ב' מחיצות מחוברות לארץ, אז אין ראוי להצניע שם כיון דמב' צדדים הוא פתוח, אלא דמ"מ לפעמים יש צורך באויר שתחתיו כגון בתחת המטה לענין נתינת סנדלין וכו', ולפעמים אין צריך, על כן כ' הרשב"א חילוק זה [דאין איסור אם אינו צריך לאויר של מטה].

והקרב"נ [אות ד'] הביא דבריו, והקשה דאכתי גבי מטה אמאי צריך ד' מחיצות, הלא צריך לאויר שתחתיה לסנדלין כמו שהביא הט"ז עצמו. ובאות ל' כ', דביש לו ד' מחיצות, אע"ג דעשויות כבר בחול, מ"מ דומה לבנין חשוב כיון שיש ד' מחיצות ועכשיו עושה אהל על גביהן, וביעא וחביתא אע"ג דאין להם אלא ב' מחיצות, מ"מ הוא עושה בשבת גג והב' מחיצות ומתכוין לאויר שתחתיה, אסרוהו חכמים גזירה אטו בנין, משא"כ אם אין כי אם ב' מחיצות והמה עשוין כבר מבעו"י, בזה א"א לגזור אטו בנין גמור, דהוי גזרה לגזרה דאף אם עושה בשבת אהל כזה אינו חייב, כיון שבשעת מעשה אינו מתכוין לאויר שתחתיה.

לג. אין סומכין את הקדירה בבקעת, וכן הדלת, לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה.

כ' הרשב"א, תמיה לי כיון שראויין לתשמישן דהיינו להסקה, מותר לטלטלן לתשמישן, למה לא יטלטלם אפי' לסמוך את הדלת, ומאי שנא מאפר שהוסק ביו"ט, אמרינן בפ"ק [ח.]. דכל שהוא חם כיון שראוי לצלות בו ביצה מותר לכסות בו, וההיא רב אמרה דאית ליה במוקצה כו' יהודה. ומדוחק יש לי לומר, דשאני התם, שהרי מותר לטלטלו ולשום אותו במקום הביצה לצלות בו שם הביצה, וכיון שכן אף הוא יכול לתת אותו במקום שהדם שם, אע"פ שהדם מתכסה בו, שהרי ראוי הוא עדיין לצלות בו שם הביצה, אבל כאן אי אפשר להצית בה את האור במקום שסמך בה את הדלת ואף לא במקום שנתן אותה סמוכה [אצ"ל סמיכה] לקדרה, שאם יצית בה את האש תשרף הדלת או תפול וכן תפיל את הקדרה. ובסו"ד [אחר דשו"ט בקושיית בעה"מ והרמב"ן]

לג: בתוד"ה כי הוינו. וא"ת למה נמנעו וכו' משום שמא יקטום, הא לא חיישינן כדמוכח הכא אליבא דרב יהודה וכו'.

כ' מהר"ם ש"י, לכא' מה תלוי זה ברב יהודה, אף ר"א ס"ל כן, ולכו"ע לא גזרינן שמא יקטום [כשמריח בלא קטימה], דהא קתני בברייתא מטלטלין עצי בשמים להריח בהן וכו', ואף לחצוץ שיניו שרי, ולא פליגי רק בקיטום, אי גזרינן קטימה להריח משום קטימה לעשות כלי וכו', ונאמר אפשר משום הדס דלמצוה קיימא כשמברכין בו מיני בשמים נוהגין לקטום, שלח הוא במקום הקטימה וריחו נודף. וכו' ע"ז בביאור [אות ת'], לכא' הרי כ' תוס' לעיל [לג. בד"ה וחכ"א] דטעמא דרבנן דאסרי לחצוץ שיניו וכו' גזירה שמא יקטום, אף דבדיעבד פטור הוא אליבא דרבנן, וזוהו אין ראייה נמי מהא דמטלטלין עצי בשמים, דהך ברייתא ר"א היא, כדקתני חייב חטאת, דאיהו לא גזר שמא יקטום אפי' היכא דבדיעבד חייב חטאת, ולזה הוצרכו להוכיח מרב יהודה דפוסק כרבנן ומתיר אפי' לקטום להריח. גם ממה שנראה מדברי הגאון בכוונת התוס' במש"כ ולא גזרו שמא יקטום, דהיינו שיהיה קוטם מעצי בשמים שבידו כדי להוסיף ריח, ואין לשון התוס' משמע כן, דהיאך שייך ולא גזרו וכו' כיון שמתירין לו לכתחילה לקטום להריח וכו', ובמרדכי מבואר דהנמנעים מלהריח במוצ"ש [שהוא יו"ט] משום שמא יקטום מן המחובר.

לג: בתוד"ה כי בעינן. וגם אין שייך לפרושי טעמא משום אש גיהנם וכו', דהא גם ביו"ט שובת.

כ' מהרש"ל [בח"ש], כל זה הוא בכלל אין לפרש, כי לפי האמת אינו שובת, כמש"כ המרדכי פ' ערבי פסחים [בתוספותיו לך קה. בד"ה רבנן דבי רב אשי] וז"ל שם, לכך אומרים צדקתך במנחה בשבת, לצדק הדין מפני הנשמות שחוזרות לדינם במוצ"ש, אבל כשחל ר"ח במוצ"ש אין אומרים אותו, דנשמות אין חוזרין לדינם, כדאיתא בפסיקתא, אמר ר' אפטוריקי אור של גיהנם שובת בשבת ובר"ח, ודריש מדכתיב [ישעי' ס"ו, כ"ד] ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' וסמין ליה והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו וגו', וכן כשחל יו"ט במוצ"ש אין אומרים אותו, אע"ג שחוזרות לדינם ביו"ט כמו שפירש במס' ביצה [לג:], מ"מ אין לאומרו מפני כבוד יו"ט כדי שלא לפרסם הדבר שחוזרות לדינם ביו"ט. [מיהו בעיקר קושית תוס', ס"ל להמרדכי בסוגיין דמברך על הבשמים במוצ"ש שחל בו יו"ט, וז"ל, [בס"י תרצ"ג], מכאן תשובה לדברי האומר דאין מברכין על הבשמים ביו"ט שחל להיות במוצ"ש וכו', וכן נהגו במגנצא ובקולוניא, וכן פי' רבינו גרשון ורבינו משולם, ומברך על הדס במוצ"ש שחל להיות ביו"ט, ורש"י אומר אין מברכין וכו'].

לג: לד. מפני שצריך לבדוק.

ופירש"י דילמא פקעי ואישתכח דטרח שלא לצורך. ולקמן באבעיא דר' ירמיה פירש"י [בד"ה מי מחזקינן] דילמא משתכח טריפה ונמצא שוחטה שלא לצורך. והצל"ח הקשה ע"ז, דהא אין כאן חשש איסור תורה, דמתוך שהותרה לצורך וכו', ואפי' לשיטת תוס' [יב. בד"ה ה"ג רש"י] דעכ"פ בעינן צורך היום קצת, הרי יש כאן עכ"פ צורך היום, שהרי בשעה שמבעיר ובשעה ששוחט הוא עושה כדי לצלותו לאכול. [ולחשש איסור דרבנן לא חיישי' כדמוכח בסמוך גבי מטלית. ולכן פי' לו"ד רש"י, דהחשש דילמא פקעי וימנע משמחת יו"ט, וכן בסמוך בבועיא דר' ירמיה, שמא תמצא טריפה וימנע משמחת יו"ט. וכעין שכ' הרמב"ם [בפ"ג ה"י] אהא דאין אופין בפורני חדשה [דלקמן בסוגיין] שמא תפחת וימנע משמחת יו"ט. [א"ה לכא' אין טעם זה אלא בדאית ליה אחריני, דהיינו רעפים ישנים ופורני ישנה, וכן עוף שלא נדרס, דאל"כ, אדרבה, דמאי דאסרינן עליה מנעינן ליה בודאי משמחת יו"ט].

ומאי דפשיטא ליה להצל"ח, דהשוחט או המבעיר לצורך אכילת דבר שיש לחוש בו שאינו ראוי, מקרי צורך היום קצת, עיין בשפ"א דתליא בפלוגתא דקמאי, דז"ל השפ"א [בד"ה א"ל תנינא] ולא איפשיטא האיבעיא [דר' ירמיה], וכו' הר"ן דנקטינן בהא לחומרא דהו"ל ספיקא דאורייתא, אבל הרשב"א כ' דספיקא דרבנן הוא, ונראה טעמו כמש"כ

להיסק גדול, ומה לי לצלות בו ומה לי לצלות בתערובת גחלתו, והלכתא מה לי לצלות בפנ"ע אמרינן, מה לי לצלות בתערובתו לא אמרינן [כיון שאין ראוי לצלות בגחלתו בפנ"ע כדרך שהוא צולה בו לבדו, ל' הר"ן]. ומסיק הר"ן וז"ל, ואע"ג דלעיל [כא:] אמר רב יוסף בסופלי דשרי לטלטלינהו לחיותא משום דחזי להיסק גדול, כבר תירצו בתוס' דהתם שאני שצריך ליתן הרבה לפני בהמתו, הלכך מה שטלטל חזי להיסק בלא תערובת, משא"כ בחיזרא. והרשב"א כ' וז"ל, תירצו בתוס' דשאני התם משום דצריך לו הרבה ליתן לפני בהמתו [ולכא' אין כוונתו כסברת הר"ן, אלא כוונתו שהוא צורך גדול [וכ"ה להדיא במאירי], ומשו"ה התירו וסמכו אהא דחזי להיסק גדול, אבל בעלמא לא סגי בהכי, וכדמסיק הרשב"א ואזיל דמה"ט התירו בזה טפי מלסמוך הדלת והקדרה בבקעת, דלא אמרי' בה הוואיל וחזיא להיסק יטלטלנה אף לסמיכה, אלא משום דהתם שאני שצריך הרבה להאכילן לבהמתו].

לג. בתוד"ה דרש רבא. אלא ודאי דאפי' ר"ש מודה דאסור משום דהוי כתקוני מנא.

ול' הרא"ש [סוסי"י י"ב] משום דמיחזי כמתקן כלי וכו'. אמנם המאירי כ', אשה לא תכנס לבין העצים ליטול וכו' לתקנו לגרוף בו את התנור שזהו תיקון כלי. וכ"ה ל' ר"ח, ליטול מהן עץ להכינו אוד שנמצא עושה כלי. ובמ"ב [ס' תק"ז ס"ק ט"ו] כ' דאפי' אינו מתקנו כלל, מ"מ הרי הוא עושהו לכלי ביו"ט, ועיי"ש בשעה"צ [ס"ק כ"ט] בשם הפמ"ג דדוקא לברור עץ ארוך ודק שראוי לחתות בו, אז נראה כמתקן, אבל עץ סתם בלי ברירה באקראי לחתות אש, ולא מיחד עתה לכך י"ל דשרי וכו'.

לג. וחכ"א מגבב משלפניו ומדליק.

ופירש"י אבל לא מחצר הוואיל ודקין הן וטורח לקוששן, מאתמוול לאו להכי קיימי. וכו' ע"ז הרשב"א, כן ודאי משמע, מדקא"ר אליעזר שכל מה שבחצר מוכן הוא, משמע שחכמים שאסרו, משום דאינו מוכן לדבריהם. ותמיה ל', אי משום דמאתמוול לאו להכי קיימי, מאי שנא משלפניו דמגבב, כולוהו מוקצין נינהו, ואולי התנור וכיריים בחצר ודעתו על הקיסמין הסמוכין לתנור וכיריים. [ועיין בר"ן, דבמתני' כ' כלשון רש"י, ולקמן [לג: בד"ה ת"ר מגבב אדם וכו'] כ' דרבנן לא אסרי אלא בקיסמין דקים מפני שהם מתבטלין אגב חצר, אבל בעצים גסין דלא בטילי אגב חצר, שרי].

לג: אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי.

הקשה הר"ן, הא בפירוש אסרינן למיתן טרפא דאסא בחביתא [שבת קמו:], ופירש"י לתת עלה של הדס בנקב החבית, שהעלה עשוי כמין מרזב והיין זב דרך שם, [א"ה, לכא' הקושיא למאן דמפרש התם טעמא גזירה שמא יקטום, ופירש"י דכשקוטם העלה מן הענף הו"ל כמתקן כלי כדאמרינן [בסוגיין] בקוטם קיסם לחצות בו שיניו דחייב חטאת, אבל לאידך מ"ד דמפרש הטעם שמא יעשה מרזב, ופי' תוס' בשם הרב פורת שמא יעשה מרזב לגג, וכן לפי מש"כ הרא"ש שם שמא יעשה מרזב של עץ, אינו ענין להך דסוגיין, אמנם לאידך פירושא בתוס' שמא יתקן העלה ויקפלו כעין מרזב, שפיר מקשה לכו"ע, איכא למימר, דהתם היינו טעמא לפי שדרך הוא שאפי' באוכלי בהמה מתקנין כלי העשוי כבר, אבל לא שיעשו כלי ממנו בתחילה. ובקרב"נ שם [ס' ח' אות כ', בסו"ד] הביא דברי הר"ן, וכו' דזה דוחק קצת, אלא נראה דאוכלי בהמה היינו דוקא תבן וקש המיוחדין לאכילת בהמה ודעתו על כל מה שצריך וכו', אבל עלי הדס אין עומדין לאכילת בהמה.

לג: אין מוציאין את האור וכו', מ"ט משום דקא מוליד ביו"ט.

לשון הרע"ב ודמי למלאכה, שבורא האש הזה ביו"ט. ודקדק הבאה"ל [ס' תק"ב ס"א] מלשונו שאיסורו מדרבנן, ועיין בפמ"ג שם [מ"ז סק"א], אמנם הט"ז שם כ' דאסור מה"ת, [משום דהוי כמכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותו מעיו"ט. כן נראה שפי' הרה"מ בדברי הרמב"ם. והט"ז עצמו כ' שלא התירה התורה אוכל נפש אלא לתקן מה שיש כבר בעולם, אלא שלא היה ראוי לאכילה בלא התיקון, אבל להמציא ולהוליד שיהיה אוכל נפש דהיינו יש מאין, זה לא התירה התורה].

הפר"ח [סי תצ"ח] דמתוך שהותרה לצורך וכו', והר"ן דחשיב ליה ספיקא דאורייתא, י"ל משום דצריך צורך קצת, אבל לדעת הרשב"א י"ל אפי' אי ס"ל נמי דבאין בו צורך כלל אסור מה"ת, מ"מ הכא מיקרי צורך, כיון שמכח הספק הוצרך לו לשחוט שמא יהיה כשר.

לד: מפני שצריך לחסמן,

הרשב"א לקמן בסוגיין [בד"ה אנו, אהא דארשב"ל דשופת קדירה חדשה דתניא בה חייב חטאת דמשום ליבון רעפים נגעו בה], כ' וז"ל, והיינו משום חסימה דאיכא חטאת בשבת משום מכה בפטיש. וכ"כ הרא"ש [סי' ט"ו]. ורש"י [כאן, וכע"ז לקמן בד"ה מפני שצריך לחסמן] כ', משום דבהיסק זה נעשה כלי, ועיין בדבריו בשבת [עד: בד"ה תנור] דהעושה חבית של חרס או תנור בשבת אינו חייב משום מכה בפטיש, דמאליה נגמרה מלאכתו בתנור. ולכאוף ה"ה הכא. וע"ע בקה"י שבת סי' מ"א. [אמנם מש"כ הרמב"ם בפ"ט מהל' שבת ה"ו דהמבשל כלי אדמה עד שיעשו חרס חייב משום מבשל, כללו של דבר וכו' או שהקשה [באש] גוף רך ה"ז חייב משום מבשל, לא שייך הכא, דהא הותר בישול ביו"ט לצורך אוכל נפש].

לד: תנור וכיריים חדשים וכו' ואין מפיגין אותן בצונן כדי לחסמן.

הקשה הרא"ש [סי' ט"ו], וא"ת כיון דבחדשים הן מדצריכי עדיין חיסום, א"כ בלא הפגת צונן אפי' היסק ראשון אסור, כדאמר לעיל ברעפים חדשים מפני שצריך לחסמן, וי"ל דתנור אינו נגמר בהסקה עד שיפיגנו בצונן. [א"ה, לכאוף פליג ע"ד רש"י בשבת [עד: שכ' דרבה כשמנה מלאכות שעובר העושה תנור בשבת, לא מחייב משום מכה בפטיש, משום דמאליה נגמרה מלאכתו בתנור, ולהרא"ש אין גמר מלאכתו בליבון בתנור אלא במה שמפיגו בצונן, וזה הרי עושה בידיים].

עוד כ' הרא"ש, ומכאן יש ללמוד שאין לבשל בקדירה חדשה ביו"ט, דחסומי קמחסם להו, [וקצ"ע שכתבו הרא"ש כאן אחר הברייתא דתנור וכיריים שבהם אין גמר החיסום עד שיפיגם בצונן, והו"ל לאתוייה לעיל מינה אהא דרעפים וקדירה חדשה, שליבונן אסור משום דמחסם להו, וכן הביא בב"י סי' תק"ב דברי הרא"ש אלו עם דבריו דלעיל], וקא חזינן דמדדיית [פולטין המשקין מדופנן החיצון. ל' רש"י בפסחים ל: ואין מחזיקין מים עד שיבשלו בהן פעם אחת, וגרסינן בירושלמי דמו"ק [פ"א ה"ט] ר' יודן ב"ר ישמעאל אורי מדוחק להביא כירה חדשה מבית האומן לשפות עליה קדירה ביו"ט. וכו' בהגה"א, ולא היא, הכא מיירי בקדירה ריקנית דאז שייך בהם ליבון רעפים, אבל כשמבשלין בה מאכל לא שייך בה ליבון רעפים. העתק מן התוס'. וכו' ע"ז בקרב"ג, איזה תלמיד טועה כתבה, כי אין זו סתירה להנך ראיות שהביא רבינו. [דהחוש מעיד דגם קדירות שלנו צריכים חיסום, דהא מדדיית עד אחר בישול ראשון, ודלא כסברת המתירים, שפירשה רבינו ירוחם דקדירות שלנו היוצא מצרפן הרבה בתנור עד שא"צ עוד חיסום. מחה"ש סו"ס תק"ב. וה"נ יעיד החוש דאהני להו בישול ראשון אף בקדירה שאינה ריקנית, דתו לא מדדיית].

לד: מולגין את הראש ואת הרגליים וכו'.

כ' הר"ן, פירוש, בחמין להסיר את השיער. ומיהו דוקא לאחר מליחה, א"ג אפשר דאפי' קודם מליחה, ובכלי שני שאינו מבשל [שבת מ:], ואע"פ שהוא מבליע הדם, אפשר דדם שנבלע ע"י כלי שני, כיון דאינו מבשל, יוצא הוא ע"י מליחה. ובשה"ג כ' בשם ריא"ז לאסור בכלי שני, שהרי הצריכו להגעיל כלי שני מפני בליעתו, והדם היוצא מן הבשר שמוולגין הרי הוא נבלע בכלי, ואם הבשר שוהא שם, חוזר ובלוע לדמו, שאחר שפולט בולע, ואין להתיר המליחה אלא לשפוך עליו מים ורתחין ע"ג קרקע או בכלי מנוקב כדרך המליחה, שהדם שהוא פולט יוצא והולך. [ואפי' בעירוי מכלי ראשון לא יבלע מן הדם כל זמן שפולט, וגם קיי"ל דעירוי אינו מבשל טפי מכדי קליפה משום דתתאה גבר, מיהו להאי טעמא מיתסר לאכול העור מיהת, אבל טעם ראשון עיקר כדמשמע מלשונו].

לד: ברש"י ד"ה ואין חוששין שמא תקרע. דאין זה קורע ע"מ לתפור.

הקשה הגרע"א הא מ"מ אסור מדרבנן. [ובצל"ח לעיל [בד"ה דצריך לבדקן] כ' בתו"ד וז"ל, פירש"י וכו', הרי דלאיסור דרבנן לא חיישינן

שמא תקרע, [לאסור פציעת האגוז משום האי חששא], ואמאי לא כ' רש"י כפשוטו, דהא קיי"ל כר"ש דדבר שאינו מתכוין מותר, ופסיק רישיה לא הוי, דהא הוי רק חשש שמא תקרע. עכ"ל הגרע"א. וכדברי רש"י כ' הר"ן ושיטת ריב"ב. ועיי"ש בהגהות חו"י [ע"ד רש"י שעל הרי"ף] שהקשה כקושית הגרע"א, ומסיק וז"ל, ומצאתי להר"ן פ"ג דביצה דר"ש שרי דבר שאינו מתכוין היינו באין בו רק איסור דרבנן, ותמה אני דהש"ס דבעי למימר הכי בפ' כירה [מו: אידחי, וכדמוכח בגמ' ותוס' שם ריש דף מג. עכ"ל].

לד: וחכ"א עד שירשום ויאמר מכאן ועד כאן.

כ' המאירי, וכ"ש אם יאמר זו וזו אני נוטל. או שמא בזו וזו לא שרי בלא רישום, דגבי יונים דסגי ליה בתרי ותלת, יש לו בהם טביעות עינא, אבל בפירות לא יזכור עד איזה מקום הכין אלא בסימן, ומ"מ אם בטוח הוא בזכירתו, רשאי, שלא נאמר רישום אלא למעט מכאן אני נוטל ולא בירר איזה מהם. [ויל"ע להאי צד בתרא דבפירות חששו שלא יזכור בלא רישום, אי מהני בדיעבד, כשזוכר ומכיר בטביעות עין, ד"ל דכל שבשעת הזמנתו היה בכלל ספק אם עתיד לידע איזה הם, אין זה מוכן כלל, או דילמא, אגליא מילתא דסופו לידע ולהכירם, [אלא דלכתחילה חששו ולא סמכו ע"ז] ושרי].

לד: וחכ"א עד שירשום ויאמר מכאן ועד כאן.

ופירש"י דטעמיהו משום דאין ברירה. וכן ס"ל לתוס', והוצרכו לחלק בין מוקצה חמור למוקצה קל לענין ברירה. וכו' הפנ"י דזהו דוחק גדול, ולולי דבריהם היה נ"ל כמש"כ ביש"ש [סי' כ"ג] בתוספת ביאור, דפלוגתיהו דהכא היינו מה"ט גופא דמסקינן לעיל בפ"ק [י: גבי יוני שובך, דהא דבעי לב"ה זה וזה אני נוטל היינו משום חששא דכחושים ושמנים, ואסור לטלטל מידי דלא חזי ליה, ומשו"ה מצרכי חכמים נמי הכא שירשום ויאמר מכאן ועד כאן, דכיון דהכא באחזי ולא אחזי איירי, [כמש"כ רש"י לד. בד"ה עומד], איכא נמי הך חששא גופא דמטלטל ושביק לחזור אחר אותן שנגמרו וראויין לאכילה ביותר, והיינו כסברת ב"ה לעיל. ור"א לא מצריך כולי האי אלא מכאן אני נוטל, ואפ"ה לא מיחלפא שיטתייהו אדב"ש דלעיל, דהא מוקמינן לעיל לב"ש בבריכה ראשונה דוקא.

ובשושנים לדוד [למהר"ד פארדו ז"ל] אהך מתני', פי' נמי הכי, וכ' דגם מש"כ הרע"ב [והוא מדברי רש"י] דטעמא דרבנן דאין ברירה, ר"ל דבהא לא מהני ולא סמיכין אברירה מה"ט דדילמא מטלטל ושביק וכו'. ויישב בזה מה שהעיר בתו"ט אמתני' דפ"ק [וציין כאן לדבריו שם], דאע"ג דבדרבנן קיי"ל דיש ברירה, אלא דלא סגי בהכי משום חששא דמטלטל ושביק, וא"כ אף במתני' דהכא צ"ל כן. ובתפא"י [בועז, אות כ'] הקשה ותיריך כן ע"ד הרע"ב, והביא בשם ס' באר אברהם שתיריך, דכיון דלענין דאורייתא דאיכא הכא אין ברירה, דהרי אף כשאמר מכאן אני אוכל למחר לא קבע למעשר ומותר לאכול ממנו עראי, ע"כ דמדאין ברירה לא מחשב דיבורו קביעת מקום למעשר, וכיון דלענין דאורייתא שבו אין ברירה, ה"נ לענין דרבנן שבו, עכ"ל, ותמה ע"ז בתפא"י דהרי הכא בשביעית מיירי שא"צ לעשרו. [ולכאוף סברת הבאר אברהם, דכיון דבשאר שני שבוע דאיכא בהו מעשר, אף לענין מוקצה אין ברירה וכו"ל, לא פלוג רבנן ואמרו דלעולם בעינן שירשום ויאמר מכאן ועד כאן]. יעו"ש בתפא"י שהאריך.

לד: תינוקות שטמנו תאנים מערב שבת וכו'.

ופירש"י דרבנן דאשמעינן דיש לתינוקות מחשבה ע"י מעשה המוכיח, כדאמרין בחולין [יג]. ומפרש בירושלמי דהיינו שליטתו עם דמדומי חמה, פי' בערב שבת עם השמש קודם בין השמשות, שאין זה אלא לשבת. משנה ראשונה. [ואע"ג ד"ל שדעתם לאכול בביה"ש, [דקיי"ל שאין למנוע הקטן מלאכול קודם קידוש, וגם אפשר שיקדש אז ויאכלם], אולי גם אכילת ביה"ש חשיבא לקבען למעשר. ויל"ע אם אירע כן שליטתו ע"ד לאוכלן ביה"ש, אי קובעתן בתורת ודאי או רק מספק שמא הוא לילה. וצ"ת].

לד: אף אגן נמי תנינא ועוד אר"א עומד אדם על המוקצה וכו'.

בהגהות טל תורה להגר"מ אריק ז"ל הקשה וז"ל, צ"ע דילמא באמת טבל אינו מוכן, אום עבר ותיקנו עדיין הוי מוקצה, רק דהכא כיון דאמר בע"ש מכאן אני אוכל למחר, הרי התנה בפירושו לאוכלו למחר לאחר (שיעשה) [שיעשר], ובמוקצה מחמת איסור לכמה פוסקים מהני תנאה, עיין לעיל [ל: ובר"ן שם].

לד: בתוד"ה בניו. אבל איהו גופיה אקבעינהו, דגילה בדעתו להניחם שם כר.

המהר"ם מחק תיבת "שם", וביאר כוונתם, דכשהוא בעצמו אוכל מהם, א"כ הוא מגלה דעתו שטובים הם לו כך כמו שהם עתה ואינם צריכים להתייבש עוד יותר, וא"כ נגמרה מלאכתו, ואסור לאכול מהן עוד אפי' עראי, ואקבעינהו [שכ' תוס'], לאו דוקא, אלא דגמר מלאכה גורמת שאפי' אכילת עראי נקראת קבע. [וכ"כ המהר"ם שיי"ף]. אמנם בירושלמי גופא [הו"ד בר"ש ורא"ש ורע"ב] היא פלוגתא, דרב אסר ועולא שרי אפי' לו עצמו לאכול, ומפרש טעמא דרב דאיהו ניכר שלא נגמרה מלאכתו, ובניו מותרין אפי' במקום שאין עושין בו הקציעות, שאין תלוי בהם לימלך שלא לעשותן קציעות, וכיון שדעת אביהן לעשותן קציעות מותרין, אבל הוא שבידו לימלך אינו מותר אלא במקום שעושין הקציעות, [ל' הרא"ש והרע"ב שם]. [ואולי נטו התוס' מטעם זה, משום דלרש"י איירי הכא ששוחח בחצר, וא"כ הוי שפיר במקומן]. והרשב"א כאן כ' דבניו וב"ב לאו דוקא, אלא ה"ה הוא עצמו. וכפה"נ פסק כעולא, וכ"נ מסתימת ד' הרמב"ם.

לה. רישא במעטן טהור וגברא טמא.

ופירש"י דכשנטל מהן לא טימא אלא מקום מגעו, ויכול לסלק משם. ובתוס' תירצו עוד דמשכח"ל כשנטל בפשוטי כלי עץ או שנתן לו חבירו. וכו' הרש"ש על דבריהם, לרווחא דמילתא כ' כן, דאז אפי' היה אב הטומאה א"ש, אבל אה"נ דמצי למימר אפי' בכלי המקבל טומאה, רק דגברא לא היה אלא ראשון. ועל כרחך לתירוץ קמא צ"ל כן, דאם היה אב הטומאה, א"כ אותו שנטלו היה ראשון ויכול לטמא אותו שאצלו לעשותו שני, אם לא שכל זית היה בפנ"ע, ואין בו שיעור לטמא אחרים שהוא כביצה.

וז"ל התוס' ר"ד, א"ת כיון דקיי"ל דאוכל אינו מקבל טומאה בפחות מכביצה כמו שהוכחתי בפ' המצניע [שבת צא.], [ודלא כשיטת רש"י דמקבל טומאה בכל שהוא, אלא שאינו מטמא אחרים בפחות מכביצה], הני זיתים היכי מקבלי טומאה, אי חשיבי כמצורפין, א"כ כל המעטן כולו יטמא כשנגע במקצת, ואי לא חשיבי כמצורפין ומשו"ה המעטן טהור, אינהו נמי לא ליקבלי טומאה, שאין בכל זית כביצה. תשובה, אהני להו צירופן לקבל טומאה, אבל מיהו לא אהני להו צירופן לעשותן כעיסה אחת שאם נגע הטמא במקצתה, טימא את כולה, הכא לא אמרינן הכי, ולא טימא אלא אותן שנגע וכגון שנגע בכביצה וכו'.

לה. אלא א"ר שימי בר אשי ר' אליעזר קאמרת, ר"א לטעמיה דאמר תרומה קבעה וכו'.

רש"י פי' דהשתא הדר ביה ממאי דדחי לעיל דמחמת אמירתו נתחייב במעשר, ומודה דטעמא דר"א משום דשבת קבעה, אלא דליכא למשמע מיניה לרבנן, דכי היכי דפליגי בתרומה פליגי נמי בשבת. וכ"כ תוס'. אבל מפיר"ח נראה דלא גרס "אלא", ולא הדר ביה, וז"ל, א"ר שימי בר אשי ר"א לטעמיה, דאמר אפי' תרומה קובעת וכו' ששואמר **מכאן אני אוכל למחר וכו'.** ולקמיה דרמי עלה מתני' דהיה אוכל באשכול, דפירש"י [בד"ה ה"ג חשכה] דמקשה מינה אהא דאוקימנה טעמא דר"א במתני' משום דשבת קבעה אפי' בדבר שלא נגמרה מלאכתו, גם שם פיר"ח לשיטתו, וז"ל, הנה העמדנו טעמא דר"א משום דאמר מיכן אני אוכל למחר וכו', ורמי דר"א אדר"א וכו', הנה כיון שהיה אוכל באשכול מערב שבת וחשכה בלילי שבת, **כאילו אמר מכאן אני נוטל** כיון שתופס בידו האוכל ואוכל, וא"ר אליעזר יגמור וכו'.

לה. פירות שתרמן עד שלא נגמרה מלאכתו, ר"א אוסר לאכול מהן עראי וכו'.

הרשב"א האריך להוכיח, דלמאי דמפרש השתא טעמא משום דשבת קובעת, הא דדייק דבשאר שני שבוע אסור, היינו דוקא בשבת עצמה, ולמוצ"ש שרי, אבל למאי דדחי דטעמא משום דאמר מכאן אני אוכל למחר, לגמרי קאמר, ואפי' למוצ"ש, דהיינו גמר מלאכתו, אלא דבמסקנא לא קאי האי טעמא. ומסיק וז"ל, ומ"מ צ"ע לר' יהושע [דאמר לקמן לה.]. דבהיה אוכל באשכול ונכנס מגינה לחצר או קידש עליו היום, לא יגמור ומפרשין דלא יגמור אפי' למוצ"ש כר' נתן] א"כ כל שאמרו שאוכל עראי אינו אוכל אפי' עראי שכבר קבעה לה שבת, ולר' אליעזר נמי לא יאכל בשבת ולא אפי' בחול בחצר, ור' אושעיא דאמר מכניס אדם תבואתו במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה דהיינו אכילת עראי, דוקא חוץ לחצר אבל בחצר לא, וכ"ז צריך עיון.

לד: אי הכי מאי איריא שבת אפי' בחול נמי, הא קמ"ל וכו'.

רש"י ושאר פירשו הקושיא אמתני', אבל הראב"ד בהשגותיו על בעה"מ כ' וז"ל, ואנן מפרשין הקושיא שהקשו מאי איריא שבת אפי' בחול נמי, לא על משנה זו, אלא על משנת זרעים, תינוקות שטמנו תאנים לשבת, שאפי' בחול עשו כן הוקבעו, הואיל וקבעו עליהם אכילתו. [ומהניא מחשבתן של קטנים שחשבו לקבוע עליהם אכילתו, לחייבם במעשר. ואולי מיירי במופלא הסמוך לאיש דהו"ל כגדול לענין תרו"מ, וכן משמע קצת לישנא דמתני' דתנן ושכחו ולא עשרו, דלפום פשטיה קאי אהני קטנים המטמינין, אלמא ביכולין לעשר מיירי. ולפ"ז לכאו' מיירי בפירות שלהם דאל"כ לא מהני מחשבת אכילתם לקובעו, ולא מעשר שלהם להתירו. וקצ"ב איך יליף מינה לטבל דעלמא, הא י"ל דטבל דקטן שאינו מזהר שלא לתקנו בשבת]. ושני ליה, הא קמ"ל דטבל מוכן הוא אצל שבת, פירוש, מדלא קתני הכי, אם שכחו ולא עשרו לא יאכלו בשבת אפי' עישרו, ולא למוצ"ש עד שיעשרו, אלא מדלא קתני הכי, אלא שאם עישרו בשבת יאכלו, שאין בו משום מוקצה אלא משום איסור טבל בלבד.

לד: הא קמ"ל דטבל מוכן הוא אצל שבת.

הקשה במלא הרועים, א"כ ליתני יו"ט, דאז ליכא למיטעי למימר דטעמא דיו"ט קובע, דהא יו"ט אינו קובע למעשר רק שבת. ובמאירי בסוגיין [בד"ה השבת כיצד] כ' דאף יו"ט קובע, אמנם הצ"ח לקמן [לה. בד"ה אי הכי] נסתפק בזה, והכריע דיו"ט אינו קובע, מדלא נזכר בשום מקום בש"ס אלא שבת, וכן ברמב"ם, דהא טעמא דשבת קובע מדכתיב לקראת לשבת עונג, אבל ביו"ט לא מצאנו עונג אלא מצות שמחה ושמחת בחגך והרי שמחה זו שכתובה בתורה היינו בשר שלמים שלא שייך בו תרו"מ. ובהערות מהשואל ומשיב העיר על דבריו, דהא יו"ט כשבת לענין כבוד ועונג כמבואר ברמב"ם [פ"ו, ה"טז] ובשו"ע סי' תקכ"ט. [וכנ"ל לכאו' מדאמר' בפסחים קה.]. כשם ששבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש [לענין אם היו מסובין בסעודה מערב שבת דפורסין מפה ומקדשין, יעו"ש], ולכאו' פשוט דה"ה לענין קידוש דיו"ט]. וי"ל דהכא אליבא דר"נ קיימינן, ור"נ ס"ל בריש מכילתין [ב.]. דב"ש ביו"ט לית להו מוקצה, ור"א שמותי מתלמידי ב"ש, א"כ לא מצי למיתני הך דינא ביו"ט כלל, דביו"ט א"צ לעמוד כלל ולהזמין. [יעו"ש מה דשו"ט בתירוץ זה].

לד: ברש"י ד"ה ערב שבת. ואין רגילין לעשר קודם גמר מלאכה.

וכ"כ שא"ר, המאירי והר"ן ושטת ריב"ב והרע"ב. והעיר בזה הרש"ש, דאיסורא נמי איכא כדתנן ספ"ק דתרומות [אין תורמין וכו' ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו. וגם לעיל [יג:]: פשיטא לן דתרומה אינה ניטלת אלא מן הגורן ומן היקב, וליף תרומת מעשר מינה]. [ואולי כל הני רבנותא מחלקין בין תרומה למעשרות, או שמא י"ל דעיקר טעמא דאין מפרישין קודם גמר מלאכה, משום דאכתי ליכא חיובא, ואע"ג דאתרבי מקרא דחיל, מ"מ בעינן שיקיים המצוה אחר שנתחייב בה. והכא דאירינן לר' אליעזר, דאית ליה תרומה קובעת למעשר כדלקמן בסוגיין [לה.], ונמצא דמעשרות שמפריש אח"כ מפרישן אחר שנתחייב, הלכך איסורא ליכא, אלא שאין רגילין לעשר קודם גמר מלאכה].

לד: הא קמ"ל דטבל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ותקנו מתוקן.

מחזקין להו בטבל ודאי להתחייב כשיגמור מלאכתו, אא"כ א"ל להדיא דתיקנו, וגם בכה"ג צ"ע אי שייך לומר בזה אין אדם משים עצמו רשע. וצ"ת].

וז"ל השיטמ"ק, וש"מ מעשרין הן אפי' בדבר שלא נגמרה מלאכתו, כלומר רגילין בנ"א וחברים לעשר קודם גמר מלאכה, דאי לא, הו"ל לעשורי ודאי, ופירש"י ז"ל דסבר האי תנא הכין, כלומר, אע"ג דבמתני' משמע שאין רגילות כן כמו שפירש ז"ל במתני', האי תנא פליג אמתני', כך היא כונת הרב ז"ל.

לה: משילין פירות דרך ארובה ביו"ט.

כ' הפמ"ג [סי' תצ"ה בא"א סק"א] דטלטול מרובה שרי בפירות הראויין לאכילה ביומן, אע"פ שאין צריך להם התירו, הא דבר שאין ראוי לאכילה, אע"פ שאינו מוקצה, כעצים יבשים על הגג ומטר עליהם, י"ל דאסור לשלשל מארובה. וצ"ע. [והביאו הגרע"א בגליון השו"ע סי' תקכ"א, בהשמטת הצ"ע].

לה: ומכסין הפירות בכלים מפני הדלף.

פירש"י ולא אמרינן טורח שלא לצורך יו"ט הוא. וכ' ע"ז הרא"ש [סי' א']. מתוך פירש"י משמע דמכסין את הפירות איירי ביו"ט, [וכן דקדק בשה"ג בשיטת הרמב"ם, מדלא מייתי להך דינא בהל' שבת]. ויותר נראה כדברי ר"י דבשבת דקתני בסיפא, קאי אהני תרי בבי, דמדקתני רישא ביו"ט אבל לא בשבת ובסיפא קתני בשבת, משמע דקאי אתרי בבי. [והפנ"י כ' דאינו בתוס' שלפנינו, אמנם בקרב"נ [אות א'] כ' דכוונת הרא"ש לתוס' לקמן לו. בד"ה בדטיבלא]. [ולכא' כוונתו ממש"כ בתירוץ דהך כד"י יין וכו' דמוקי לה בדטיבלא, חשיב לי הדבר שאינו ניטל דאסור לפנותו בשבת]. והגרע"א הקשה על שיטת רש"י, מהא דקתני בברייתא [לו]. פורסין מחצלת ע"ג אבנים בשבת, ומאי שנא דלבנים ואבנים מותר לכסותן, ומאי שנא פירות דאסור לכסותן בשבת, וצ"ע.ג. [שוב מצאתי שהקשה כן בספר מים חיים]. ובתפארת ירושלים תי' בשם ס' יגל יעקב, דשאני לן בין כיסוי לפריסה, דכיסוי הוא שמכסה בכל הצדדים ויש בו טירחא יתירה, משא"כ בפריסה שהוא דרך עראי למעלה, ולהכי קתני הכא ומכסים וכו', והתם שינה בלישנא וקתני פורסים מחצלת, דפריסה שאינו ע"י טורח מותר אפי' בשבת. [ומאי דמייתי בקרב"נ [אות ב'] מהך דלעיל [ד:]: אחד ביצה שנולדה בשבת וכו' אבל כופה עליה את הכלי שלא תשבר, צ"ל לתירוץ דלא פלוג רבנן בכיסוי, אע"פ שאין בכיסוי בכלי טורח מרובה במה שהוא מכל הצדדים טפי מאם יכסה רק מלמעלה].

לה: א"נ התם היינו טעמא וכו' משום שבת דחמירא ולא אתי לזלולי ביה, אבל יו"ט דקיל ואתי לזלולי ביה וכו'.

כ' המהרש"א, יש לדקדק לפי סברא זו אמאי קתני הכא במתני' ביו"ט אבל לא בשבת, דהא אדרבה בשבת הו"ל להתיר טפי מהאי טעמא דקאמור דלא אתי לזלולי ביה, וי"ל דהא ודאי באיסורא דהכא דהוי טלטול שלא לצורך, יש לנו לאסור בשבת טפי מביו"ט, דטלטול שלא לצורך משום הוצאה כדלקמן [לז.], [א"ה באיסור טלטול מגג לגג כ' הרמב"ם בפיהמ"ש שלא יעשה כדרך שעושה בחול], והוצאה גופה ביו"ט מותר ובשבת אסור, וה"ק הכא, מיילתא דשרי בשבת כההיא דמפנין משום אורחין וביטול ביהמ"ד, דלא גזרו ביה משום הוצאה, יש להתיר טפי מהיתרא דהכא גבי יו"ט דלית ביה נמי למיגזר משום הוצאה, דהתם ליכא לזלולי ביה, משא"כ ביו"ט דאסור משום טירחא יתירא אפי' עד ד' וה' קופות משום דאתי לזלולי ביה.

וז"ל הרשב"א, איכא למידק דהא במתני' טפי שרינן ביו"ט מבשבת, דקתני משילין פירות ביו"ט אבל לא בשבת, ונ"ל דבעיקרי המלאכות טפי שרי ביו"ט מבשבת בעיקרן, דבשבת כל מלאכה אסורה וביו"ט כל מלאכת אוכל נפש מותרת, אבל מה שהותר קצתו כאן וכאן, יותר יש להחמיר ביו"ט מבשבת, דילמא כיון דקיל אתי לאקולי ביה טפי, וכענין שאמור ר"ג במוקצה [ב:].

לה: א"נ לאידך גיסא, התם היינו טעמא דליכא הפסד ממון וכו'.

כ' במשנה ראשונה וז"ל, משנה זו סתומה ביותר, ולא אתפרש מאי רבותא דתרומה לקבוע, וגבי שבת וכו' יהיב טעמא כאן דכתיב וקראת לשבת עונג. והכא בתרומה מ"ט וכו', ולא מצאנו ביאור דברים אלו לשום מפרש או מחבר, ומה שנלע"ד בזה הוא, ע"פ מה שכתבנו בפ"ק דעיקר מצות תרומה ומעשר מדאורייתא הוא בדבר הגמור, כדכתיב כדגן מן הגורן, וכן משמע במתני' סוף פ"ק דתרומות וכו', ואשכחן בפ"ק דגמור מלאכה תלוי בבעלים, אי גלי דעתיה דחשיבי ליה כגמור מלאכה, נקבעו, כדאמרינן התם גבי ירקות משיפסק, ואם אינו מפסק משיעמיד ערמה וכו', וטובא התם כה"ג, והשתא הכא שתרמן עד שלא נגמרו, ס"ל לר"א דתרומה הוי גילוי דעתא דחשיבי ליה כנגמרו מלאכתו, דאל"כ הו"ל להמתין עד שנגמרו מלאכתו, דעיקר מצותן הוא בההיא שעתא, אלא גלי דעתיה דחשיבי נגמרו לדידיה, והלכך קבעא, דבתר דעתיה אזלינן. וחכמים סברי דלאו גילוי דעתא איכא, דשמא שכח או לא ידע שעיקר מצותן אחר גמור, [ועיי' במהר"ם לעיל [לד: בתוד"ה בנין] שכ' בסו"ד וז"ל, וכן לקמן דאמר תרומה קבעה, על כרחך ר"ל הואיל והוא מפרש מהם תרומה, גילה בדעתו שנגמור מלאכתו וכו'].

לה: חשכה בלילי שבת ר"א אומר יגמור ר"י אומר לא יגמור.

לדעת בעל המאור בפסחים [קה]. פירושו משעת צאת הכוכבים, אבל קודם לכן אין השבת קובעת למעשר. אבל הרי"ף שם כ' דאף ספק חשכה ספק אינה חשכה, קובעת השבת למעשר, [והיינו דתנן [בשבת לד.]: ספק חשכה ספק אינה חשכה אין מעשרין את הודאי, דמאותה העת קבעתן השבת למעשר], וכ"נ ממש"כ בפיר"ח שם וז"ל, שכיון שנכנסה השבת נקבע למעשר וכו' בחשיכת הערב שמש וכו'. וכ' הרמב"ן במלחמות, שכן מוכח מברייתא דמייתי לקמן בסמוך המעביר פירות ממקום למקום וקידש עליהם היום, דהיינו משקיעת החמה קובעת למעשר, וכן בדין, שהרי שבת שקובעת למעשר משום דכתיב ביה עונג הוא, ועונג מקמי צאה"כ הוי, משעה שבנ"א אוכלין פתן בערבי שבתות, ואותה שעה מקדשין והוא קודם צאה"כ כדאיתא בברכות [ב:], ואף קודם לכן משעה שקידש היום קרינא ביה עונג, הלכך קובעת למעשר. [ולישנא דקתני הכא חשכה לילי שבת שדקדק מינה בעה"מ דאיירי בצאה"כ שהוא ודאי לילה, מייתי הרמב"ן מדוכתי טובא דתנן לישנא דחשיכה ופירושו שקיעה"ח].

לה: ר"א אומר יגמור.

בירושלמי [הו"ד בשנו"א שם] מפרש טעמא משום שהתחיל בהיתר. וכ' הגר"א דמה"ט יגמור אפי' בשבת ובחצר, [וכעין הא דתנן לעיל מינה, כהן שהיתה תרומה בפיו, ואמרו לו נטמאת ונטמאת התרומה, דא"ר אליעזר יבלע, ומפרש נמי בירושלמי משום דהתחיל בהיתר], ודלא כדבעי למימר בסוגיין דטעמא דר"א משום דאין השבת קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו. מיהו למאי דמסיק הכא דטעמיה דר"א כדר' נתן, ויגמור למוצאי שבת קאמור, מסיק הר"ש שם דלא אמרו יגמור למוצ"ש אלא מפני שהתחיל בהיתר. [ותירץ בזה קושית תוס' [בד"ה ר"א] מאי שנא מתינוקות דלעיל [לד:]: דאפי' למוצ"ש לא יאכלו]. וכ"כ בפ"י מהר"י בן מלכי צדק שם. וז"ל התוס' רי"ד כאן [בד"ה התם כדקתני טעמא], כיון שמצא תנא שאומר דלא אמר ר"א שיגמור אלא למוצ"ש, מתרץ ליה כך, ואם לא היה זה נמי היה מתרץ לו שאני הכא שהתחיל לאכול מבעו"י, אבל לעולם אם היה מתחיל בשבת אסור.

לה: וש"מ רוב עמי הארץ מעשרין הן.

כ' הרש"ש, לע"ד נראה דהדיוק הוא, דאילו היה מחצה על מחצה, א"כ כי מצטרפת מיעוט דאין מעשרין קודם גמר מלאכה למחצה דאין מעשרין כלל, הו"ל רוב אין מעשרין, ולא הו"ל לאקולי ביה כדן שאר דמאי. אבל קשה לי, כיון דקיי"ל במתני' דספ"ק דתרומות דאין תורמין דבר שלא נגמרה מלאכתו, כמש"כ לעיל [ע"ד רש"י במתני', לד: בד"ה ערב שבת, הו"ד שם], איך אפשר שהרוב או לכה"פ מחצה המעשרין יעשו שלא כהוגן, ואולי ברייתא זו פליגא בזה דאין תורמין דבר שלא נגמרה מלאכתו על משנתנו, ולכך לא הביאה הרמב"ם בחבורו. או כיון דעמי הארץ הן, עושין שלא כהוגן. [ולפ"ז בלוקחן מחבר קודם גמר מלאכה,

דהגרף איתיה, אלא שנמצא במקום שאין בו דיווין שימאס בפניהם, ומביא דיווין לשם כדי שיוכל להוציאו, בהא שו"ט רבה ואביי לקמיה, כמבואר בתוס' שם בד"ה שם תיתין].

ומסיק הרשב"א, ונ"ל מכאן דלר' יצחק אין כלי ניטל אפי' משום הוצאת גרף של רעי, דאי לא, לדעת המקשה מאי קא מקשה מינה לר' יצחק וניח"ל לעולא, הא אפשר לאוקמה לר' יצחק אפי' בדלף שאינו ראוי ומשום גרף של רעי כדאיצטרכינן לעולא, וזה תימה דהא גרף של רעי אפי' מעצמו בלא כלי ניטל הוא, משום כבוד הבריות כדאיתא בסמוך. [יעו"ש מה דמפרש הסוגיא דהומ"ל וליטעמין]

ובשיטמ"ק פ"י הקושיא אדר' יצחק וז"ל, דלר' יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, אין נותנין כלי תחת הדלף שאינו ראוי, שהרי המים הנוטפין אינן ראויין ואסור לטלטלן, ולפיכך אין הכלי ניטל בשבילן, וא"ת והרי גרף של רעי הן, וי"ל שאינן כגרף של רעי עד שיגיעו לקרקע הבית, וא"כ איך יטול כלי כדי לקבל המים העתידין לבא, מאחר שאינן ראויין, וכיון דאינן גרף של רעי עד שהן בקרקע הבית, אינו בדין שיטלטל כלי בשבילן לפי שאינן ראויין, אבל לעולא ודאי מניח כלי תחת הדלף שאינו ראוי, שהרי בהנחת הכלי קודם שיגיעו המים לתוכו ליכא שום איסורא, שהרי כלי ניטל לדבר שאינו ניטל, וכשיגיע המים לתוכו ליכא משום מבטל כלי מהיכנו, שהרי מותר לו לשופכן משום דהוי כגרף של רעי והואיל והווי מים שאינן ראויין.

לו. התם נמי דאיכא דבש.

כ' הרשב"א, ואיכא למידק דאפי' אי איכא דבש מאי הוה, דהא הרודה דבש מן הכוורת חייב משום תולש [עיי' שבת צה.], י"ל בשהיה שם דבש צף על החלות, א"נ בחלות רדויות מערב יו"ט מן הכוורת. [וכן צ"ל נמי כמשני בסמוך לאותן שתי חלות, דלאו בחלות עצמן קאמר, אלא בדבש הצף על גביהן או ברדויות, ואפ"ה מקשה דמוקצות הן לפרנסת הדבורים. ועיי' ברש"י דלא סגי במה שמיחדות לדבורים, דהא מסקינן לעיל [ז:]: דמוכן לבהמה הוי מוכן לאדם, אלא צ"ל דמקצה אותן שלא יטלטל משם [ולכא' כוונתו דכיון דמייחד להם מקום הו"ל כמקצה מחמת חסרון כיס, ויל"ע], ולפ"ד הרשב"א צ"ל דאף בדבש הצף או חלות רדויות מייחד להם מקום זה].

לו. מהו דתימא במינו ניצוד אסור, שלא במינו ניצוד מותר, קמ"ל.

הטור [בס"י שט"ז] הביא, דבעל התרומה אסר לסגור בשבת תיבה שיש בה זבובים, [וא"כ יתן שום דבר בין הכיסוי לתיבה בענין שיוכלו לצאת], ומקור דבריו מדאסרינן בסוגיין לכסות הכוורת במחצלת כשמכסה כל החלונות, ואפי' לר"ש. וכ' ע"ז הבי"ד דיש לחלק, דעד כאן לא אסר ר"ש אלא בדבורים שבמינן ניצוד, אבל זבובים שאין במינן ניצוד, כל שאינו מתכוין שרי אע"ג דהוי פסיק רישיה. ותמה עליו המהרש"א, דהא בהדיא קאמר דדבורים הוי אין במינו ניצוד, [וזה ודאי אין לומר דקמ"ל דאיכרי במינו ניצוד, שאין זה קמ"ל, ועוד, דא"כ הו"ל מהו דתימא שאין במינו ניצוד הוי ושרי, קמ"ל. מהר"ם שי"ף. ויעו"ש שכ' דאפשר דהב"י לא היה כן בגירסתו], וכן השיגוהו הב"ח והדרישה. ויעו"ש בדרישה שביאר הטעם דחשיב אינו במינו ניצוד, דלא חשיב במינו ניצוד אלא דבר הראוי מצד עצמו לאכול כחגבים וגזין ששנינו בברייתא בשבת [קו.]: ומייתי לה הב"י, משא"כ דבורים שאף שדובשן ראוי לאכול, מ"מ הן עצמן אסורים לאכול.

לו. אמר תיתי לי דעברי אדמר.

ופירש"י תבואני זאת בשכרי שעברתי על דברי רבי. [פ"י יהי רצון שיבא זה ההפסד בשכרי, ולא אקבל עונש ממקום אחר. מהרש"ל בח"ש]. וכ' בתפארת שמואל [ע"ד הרא"ש סוס"י א'], משמע מכאן שלא יחמיר אדם על דברי רבו. וז"ל היש"ש בב"ק [פ"ז ס"י מ"א], דתלמיד שמחמיר בפני רבו בדבר שפשוט להיתר, פשיטא שאיסור גמור הוא, דהוי כחולק על רבו, וע"ז ודכוותיה מנדין לכבוד הרב אפי' עביד לשם שמים, ואפי' היכא שאינו פשוט כ"כ להתיר, אל יחמיר אדם אדברי רבו, אם לא שיש לו ראייה לסתור דבריו, כדמוכח בריש פ' משילין דאמר אביי תיתי לי דעברתי אדמר.

כ' הרש"ש, לכא' תמוה לומר דהפסד ממון יהיה עדיף מהכנסת אורחים וביטול ביהמ"ד, עיי"ש בשבת גודל ערכם, [ואינו במשמע לפרש דחששו להפסד ממון משום דבהול על ממונו ואתי לידי איסור חמור כגון להוציא לרה"ר], ועיי' מש"כ בפסחים [ז.]. בס"ד. ויש לפרש דה"ק, דהתם על כרחך מיחזי טפי כעובדא דחול, דהא לא התירו רק משום הכנסת אורחים וביטול ביהמ"ד, אבל הכא דלא מיחזי כ"כ עובדא דחול, דהרי התירו משום הפסד ממון בעלמא, אפי' טובא נמי. [א"ה, לפ"ז לא הו"ל דהתם ליכא הפסד ממון, אלא התם לא התירו משום הפסד ממון]. ולזאת בבעיא שניה דהאיסור הוא משום גזירה דאשוויי גומות, דשוה הכא והתם, לא קאמר אלא סברא דיו"ט קיל שפיר דמי. [ובבעיא שלישית דקאמר או דילמא מה הכא דאיכא הפסד פירות אמרת לא, התם דליכא הפסד פירות לא כ"ש, בעינן לפרושי נמי הכי, ומה הכא דהתירו משום הפסד פירות, דחזי' שאינו כ"כ עובדא דחול, אמרת לא, התם דלא התירו אלא משום ביטול ביהמ"ד, אלמא חשיב טפי עובדא דחול, לא כ"ש].

ועיי' בשיטמ"ק שכ', דמהכא משמע דטעמא דהפסד ממון חמיר מביטול ביהמ"ד והכנסת אורחין, וקשה דהא במתני' אסרינן להשיל פירות בשבת ולא חיישינן להפסד ממון, והתם בשבת התירו משום ביטול ביהמ"ד. ומכח קושיא זו גרס, א"נ התם הוא משום דשבת חמירא, אבל יו"ט דקיל, אפי' טובא נמי. [וצ"ע איך יפרש בבעיא ג', דחמיר ליה ההיא דפ' מפנין משום דלית ביה הפסד ממון, והלא אית ביה ביטול ביהמ"ד דהקלו מחמתו טפי, וכקושייתו דהכא].

לה. בתוד"ה השחור. ונראה דשחור נמי הוי מספרים וכו' ושני סכינים לזה ולזה וכו'.

כ' הרש"ש וז"ל, אבל מה יענו באינך דתני התם הסייף והסכין וכו'. עיי"ש. [א"ה, בסיפא דההיא מתני' תנן, ר' יוסי אומר הסמוך ליד טמא והסמוך לראש טהור, ופי' הרש"ש שם דקאי אסיף וסכין וכו' [ולא קאי אזוג של מספרים], וכ' במשנה אחרונה, וטעמו פ"י הרא"ש, דהסמוך לבית יד שלו ראוי לתשמיש טפי מהסמוך לראש, דאין לו במה יאחזנו, [וטעמא דת"ק פ"י בתפא"י דיכול לכוון איזה דבר ע"פ החידוד במקום שיאחזנו], אלמא פעמים שהלהב עצמו היה של חוליות [אולי כדי שיוכל לשמש גם לחיתוך דברים קטנים], וא"כ לא קשיא אדבריהם דהכא, דגם בהנך לא דינינן אבית יד שלהם לחודיה].

לה. בתוד"ה מי שנסרו. כאן משמע שהוא לשון נשירה מלשון פירות הנושרין, ולא כמו שפירש"י בפ' חבית [שבת קמו]: לשון שריה.

כ' החת"ס, פירש"י שנפלו למים, משום דאי ס"ד שנישירו במי גשמים, מאי קמ"ל שמהלך בהן ואינו חושש, ולמאי יחוש שיחשדוהו שכבסן, הלא מטר מוכיח עליו, אבל בברייתא [לעיל ט. ושבת סה.]. דלא קתני הא דמהלך ואינו חושש, שפיר י"ל דנישירו בגשמים, וקמ"ל דאע"ג דעתה פסקו גשמים וחסמה זורחת, מ"מ שוטחן בחמה שלא כנגד העם. ועיי' תוס' בשבת [קמו: בד"ה מי]. [ושם כ' החת"ס ע"ד תוס', דלר"א ור"ש שאוסרין לשוטחן מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים, אפי' במי גשמים דליכא חשדא כולי האי אפ"ה אסור].

לו. ואזדא ר' יצחק לטעמיה דא"ר יצחק אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל.

כ' הרשב"א, וא"ת א"כ היאך אמרו בפרקין דלעיל [כט.]. קודר אדם קב או קביים שעורים ונותן לפני בהמתו, ושנינו [שבת קנה]: אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותו, והלא הבהמה אינה ניטלת. [א"ה, לפי"ד מבואר מקושיא בתרייתא דאפי' באוכלין אסר ר' יצחק [ועכ"פ באוכלי בהמה], ולא רק בכלים. ובדוחק יש לדחות, דקושייתו מסיפא דההיא מתני', דתנן התם אין מאמירין את העגלים, ואליבא דרב חסדא דמפרש התם דהמראה בכלי היא].

לו. תנן נותנין כלי תחת הדלף בשבת.

כ' הרשב"א, כלומר וקשיא לר' יצחק דקס"ד דאפי' בדלף שאינו ראוי קאמרי, אבל למלא ניחא דהו"ל כאוריא דליבני. ואיכא למידק, אי בדלף שאינו ראוי, היכי שרי, והא קא מבטל כלי מהיכנו, איכא למימר דהכא הוי טעמא משום גרף של רעי. [וכ"כ תוס' לקמן לו: בד"ה שופך], ואע"פ דאמרינן לעיל [כא:]: גבי שיווי כוסות דאין עושין גרף של רעי לכתחילה, שאני הכא דאדרבה הגרף איתיה, אלא שמביא כלי להוציאו. [והיכא

לו: וכשהוא מחזיר, נותן בו מים ומחזיר.

כ' הרשב"א ז"ל, וא"ת ומה הועיל בכך, והלא כשנותן אותם מים, כגרף הם ואינם ראויים לכלום, והיאך יטלטל הכלי המאוס מחמתן והמים חזרו להיותן כעביט, י"ל דחזו לבהמה. וא"ת והיכי שרו ליה לטלטל העביט עם מי הרגלים [א"ה, לכאן כוונתו לאותן מים שנתן בהם כדי להחזיר, והלשון צ"ב], והא אפשר לנערם, וכדאמרין [שבת קמא]: מטלטלין את הכלכלה והאבן בתוכה, כלומר שיש בה פירות ואע"פ שיש אבן בתוכה, ואוקימנא דוקא בפירי דמיטנפי, כלומר אם ינערם כדי שתפול האבן, אבל פירי דלא מיטנפי לא, אלא ינערם כדי שתפול האבן, י"ל דהכא שאני, שאם ישפכם שם יתלכלך ביתו ונעשה כגרף של רעי. ולדידי קשיא לי, למה התירו להחזיר ע"י נתינת המים לתוכן, דהא משמע דכלים עצמן מאוסין ואסורין לטלטלן בפנ"ע, אלא שע"י המים נעשה למים בסיס וניטלין על ידיהם, והא קיי"ל דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד, ויש לי לומר דהכא בששפך וצריך עוד לכלי לשנות ולמלאות ולשפוך כאותה ששנינו בבב"א, ומשום כבודו התירו לו להחזיר הכלי, ועושיין לו תקנה בנתינת מים לתוכו מיהא.

וז"ל הקרב"נ [סי' א' אות ד'], לכאן ההיתר דאגב מים מותר לטלטל הכלי, וקשה דהא לא התירו ככר או תינוק אלא למת בלבד, ותירצו רי"ו ור"י אבוהב, דאירי שצריך להוציא בו רעי או מי רגלים, ורבינו [הרא"ש] לא חילק בכך, והב"י תירץ דהתירו סופן משום תחילתן, שאם לא נתיר לו החזרה יהיה ירא ליפנות עליו, כי ירא כיון שאסור להחזירו, שמה יגנב משם, והמג"א כ' דלק"מ, דבמוקצה שהוא כלי שרי וכו' ככר או תינוק, כמש"כ בסי' ש"ח ס"ה בשם הרא"ש, דכללא דלא אמרו וכו' אלא במת בלבד, לאפוקי רק מוקצה מחמת גופו כעצים ואבנים, אמנם הט"ז סי' שי"א ס"ה פליג ע"ז, וכ' הקרב"נ דכ"ז דוחק, ונראה דהיינו טעמא דכשאין בו מים אסור לטלטלו דמאוס הוא ולא כליל הוא, דאפי' לכסות בו מנא אינו ראוי וכ"כ הב"ח, משא"כ כשיש בו מים. ואירי במים זכים דראוי לשתיית בהמה, דאלת"ה אפי' יש בו מים נמי גרף הוא, וכ"כ הרשב"א, וכיון דאית ביה מים זכים, כלי הוא ליתן מים לבהמתו. [וקצ"ע, כיון דמיית תחלת ד' הרשב"א, אמאי לא מיית סו"ד שהקשה נמי מהא דלא אמרו ככר או תינוק וכו'].

לו: סבור מינה גרף של רעי אגב מנא אין בפני עצמו לא.

כ' בשטימ"ק, פי' ואע"ג דהכלי עצמו נעשה בסיס לרעי וראוי לאסרו בשבילו, [א"ה, לכאן טפי הול"ל דהכלי עצמו הוי מוקצה מחמת מיאוס, כדפירש"י [בד"ה נותן] דמה"ט אסור להחזירו ליתן בו מים, [וחמיר מסתם מוקצה מחמת מיאוס דקיי"ל דשרי, משום דמאיס הרבה. עיי' מ"ב סי' ש"ח ס"ק קל"ו], ואולי רצה לכלול גם בשל מתכת ושל זכוכית דלא מאיס, עיי' מ"ב שם], מ"מ לא שרו ליה רבנן אלא אגב כלי, שעשאוהו כאילו הרעי טפל לכלי, שיש תורת כלי עליו והוא בר טלטול טפי כדהוי באנפי נפשיה.

לו: ולא מטפחין ולא מספקין.

רש"י פי' דמטפחין ביד ומספקין על ירך. ובפיר"ח ור"ף ורא"ש הביאו מירושלמי, דסיפוק הבא מחמתו, דכתיב [במדבר כ"ד, י'] ויחר אף בלק אל בלעם ויספוק את כפיו, ומטפחים היינו טיפוח שהוא לרצונו. והתו"ט כ' ע"ז, מהיכא תיתי לחלק בין בחמתו לרצונו, וכ' הרש"ש, ואני אומר יש ויש לחלק, דהטעם שמה יתקן כלי שיר לא שייך לבחמתו, ואשמעינן דלא פליג. [ובמ"ב [סי' של"ט סק"ז] כ' דכולם משום גזרה שמה יתקן כלי שיר לעורר האבל או השמחה. [אמנם עדיין לכאן לא שמענו בחמתו, דלכאן אין שייך בזה כלל כלי שיר. ואולי גם להמ"ב הוא משום דלא פלוג, וטפי שייך למימר דלא פליג בין אבלו לחמתו, מלומר דלא פליג בין שמחה לאבל [וחימה].

וכ' הב"י בשם מהרי"ק, דביום שמחת תורה מותר לרקד ולטפח בשעה שאומרים קילוסין לתורה, משום כבוד התורה, כיון דלית ביה אלא משום שבות. [ועיי' בתפא"י כאן שכ' ז"ל, ונ"ל דבכה"ג ליכא למיחש לשמא יתקן כלי שיר, דדמי להך דאמרין בפסחים [יא]. איהו גופיה

מחזר עליו לשורפו, מיכל אכיל מיניה, וה"נ כבוד התורה ואימתה תזכירנה].

לו: ולא מקדשין.

כ' בתוס' רי"ד, מבעיא לי מהו לכנוס ביו"ט ובשבת, מי אמרין לקדש ולייבם אסור מפני שמחדש נתקרב ודילמא אתי למכתב, אבל נישואין שכבר מקורבין הם משעת קידושין, לא גזרין, או דילמא תני מייבמין וה"ה לכונסין. והנכון בעיני שאסור לכנוס ביו"ט, דהשתא בחולו של מועד אסור, יו"ט עצמו לא כ"ש, וכיון שביו"ט אסור, בשבת נמי אסור. [ולפו"ר צ"ב, דהא דתנן במו"ק [ח:]: אין נושאין נשים במועד, מפרש לה מטעמי אחרוני [משום דאין מערבין שמחה בשמחה, א"נ מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו, א"נ מדכתיב ושמחת בחגך ולא באשתך, א"נ מפני שהטורח שטורח בשמחת נישואין אסור במועד, א"נ משום ביטול פו"ר, שלא יהא ממתיק מלישא עד המועד], ולא משמע דעל טעמים אלו עצמן נתכוין דכ"ש ביו"ט, וגם מאי דמסיק דה"ה שבת לא שייך לפ"ז]. אמנם הרשב"א כ' בשם ריב"א דאפי' קידש מבעו"י אסור לכנוס לחופה בשבת, שהרי הוא קונה קנין גמור בשבת ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה.

לו: ולא חולצין.

הקשה בפו"ר, דלכאן הא אסור לקשור ולהתיר, ובשלמא לרש"י ז"ל אפשר דלא הוי של קיימא, אבל לשיטת הרי"ף דקשר אומן אף שאינו של קיימא חייב, מאי איכא למימר, והכא בעינן קשר דטייעא דמהדק, עיי' יבמות [קב]. [אמנם בתוס' שם [ד"ה ואע"ג] וברא"ש [סי' ד'] הביאו, דאיכא מ"ד בירושלמי דעונבו כדי שתהא יכולה להתירו באחת מידיה, אלא שנהגו בקשר גמור, דעניבה לאו קשירה היא לענין שבת. ובקרב"נ שם [אות ס'] כ' בשם מהרש"ל לחלק, דבשבת בעינן קשר גמור דילפינן ממשכן, אבל בחליצה משום דמהדק הוא, ובקשר ועניבה הא מהדק, ולפ"ז לכאן לא קשיא], וי"ל דס"ל להרי"ף דבעינן מתיר ע"מ לקשור, ומיירי בקשור מערב שבת ויו"ט, ועיי' בפ' כלל גדול בתוס'. [עג. בד"ה הקושר, דלפיר"ח לא מיחייב אלא במתיר ע"מ לקשור, ורש"י פליג].

לו: ואלו הן משום מצוה וכו'.

הקשה הרשב"א [לקמן לו. בד"ה ואלו], ואי קשיא לך מהא דאמרין [שבת קנ]. משדכין על התניוקות ליארס ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות משום דחפצי שמים מותרין, [א"ה, לפו"ר צ"ב, לפש"כ הרשב"א עצמו [בד"ה משום מקח וממכר] דהאיסור משום גזירה שמה יכתוב, א"כ לא מקרא דמצוה חפצך נפקא, דנידרוש ביה חפצך ולא חפצי שמים], י"ל דהנהו שרי דהו חפצי שמים טפי. וא"ת במקדיש מיהא מאי מצוה איכא, למ"ד [בנדרים ט]. טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר, וי"ל דהכא אפי' במעמיד ביד הגזברים ואח"כ מקדיש, כדרך שהיה הלל עושה שהיה מביא בעזרה ואח"כ מקדיש.

לו: ולא מחרימין.

ופירש"י וסתם חרמים לבדק הבית. [וכ"ה בר"ן ובשיטת ריב"ב וברע"ב]. ותמה התו"ט שפירשו שלא כחכמים דס"ל דסתם חרמים לכהנים [ערכין כח:], והא ודאי דכשמחרים לכהן הוי נמי כמקח וממכר, ואפשר דכ"ש הוא כיון שהוא מהדיוט להדיוט. וכ' הרש"ש דדחקו לפרש כן, דאי לכהנים, מאי מצוה איכא. ובחי' מהרי"ח שבגליון המשנה כ' ז"ל, אפשר דדעתם [של הראשונים הנ"ל] דרבינו סתם המשנה כאן כמ"ד סתם חרמים לבדק הבית, חדא, דלכהנים אפשר דאינה מצוה רק רשות וכו', ועוד אפשר, דבשלמא להקדש, כשמחרים אז הוא יוצא מרשות לרשות, דכל היכא דאיתיה הוי של הקדש, אבל אם הקדיש [ר"ל החרים] לכהנים, הו"ל ממוז שאין לו תובעין, דלכל אחד יכול לומר אתן לאחר, ולא יצא מרשותו כלל, ואז אפי' אם יתנם אח"כ לכהן, הוי דידהו ושרי ואינו יוצא מרשות, דמתחילה הוי רשות דידהו, ועל שעת הקדש לא עבר וכו"ל. ועוד, דמשום שמחת יו"ט מותר ליתן לכהנים, דעד כאן לא אסר לקמן [לז]. גבי תרומות ליתן לכהן אלא משום דמיחזי כמתקן [כשמפריש], אבל בלא מתקן היה יכול ליתנם לכהן כנ"ל.

לו: אלא גזירה שמא יחתוך זמורה.

וכל שימוש בבע"ח כללו בכלל רכיבה ואסרו, ואפי' במקום דליכא למיחש שמא יחתוך זמורה, כגון במדבר דליכא זמורה, או לשפשף התינוק על גב הבהמה כדי לשעשעו ג"כ אסור דלא פלוג רבנן במילתייהו [לשון המ"ב סי' ש"ה ס"ק ס"ב, עפ"ד המג"א ס"ק]. והקשה הגרע"א מהא דכ' הרמ"א [סי' רמ"ח ס"ב] דאין איסור לישיב בספינה ההולכת בנהר במה שהבהמות מושכות הספינה בשפת הנהר, ולא דמי להליכה בקרון שאסור, וביאר המג"א [סק"ט] דבקרן האיסור שמא יחתוך זמורה להנהיגה, אבל הכא הבהמות הולכות בריחוק ממנו, והא מ"מ ליתסר משום משתמש בבע"ח דאסור אפי' כי ליכא למיחש שיחתוך זמורה [וכנ"ל], וצע"ג. ואפשר דמכח הבהמות רחוקים הו"ל צדי צדדים כמש"כ המג"א שם, ועדיין צ"ע. עכ"ל.

לו: בתוד"ה והא מצוה. ומה"ט דאין מקדשין לפי שנראה כקונה קנין, אסור כמו"כ לתת גט בשבת.

וכ"כ הרשב"א ע"פ התוספתא, אמנם כ' הטעם בתרוייהו גזירה שמא יכתוב. [ולכאז' אזלי התוס' הכא כטעמא קמא שכ' לקמן [לו. בד"ה משום] דמקח וממכר אסור מן המקרא דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר, ומשמע דא"צ בזה לגזירה שמא יכתוב, וה"נ ס"ל הכא בכל קנין. והרשב"א שם לא הזכיר האי קרא, רק טעמא דאסור מקח וממכר משום גזירה שמא יכתוב [וכלה חדא גזירה היא, וכת' בתרא דרש"י ותוס' שם], ומשו"ה כ' האי טעמא גם הכא בהא דאין מגרשין]. וכ' עוד, ואי קשיא לך, הא דאמרין בפ' הוורק [עז:]: ההוא שכיב מרע דכתב גיטא לדביתיהו במעלי יומא דשבתא, למחר תקיף עליה עלמא טובא, אתו לקמיה דרבא, אמר להו דליקני לה ביתא ותיזיל ותפתח כי היכי דליקני ביתא, אלמא מגרשין אפי' בשבת, י"ל דשכ"מ שאני כי היכי דלא תהא זקוקה ליבם שרו לה למיקנא רשותא בשבת אע"ג דבעלמא אסור. והר"ן כ' וז"ל, דוקא בשכ"מ הקילו, **שירא** שמא יזדקק אשתו ליבום, וכדי **שלא תטרף דעתו עליו**. [ומשמע דמשום תקנתו של השכ"מ הקילו, אבל להרשב"א לכאז' הוא משום תקנתא דאשה].

לו: דאית ליה אשה ובנים.

כ' השפ"א, נראה דהיינו לאפוקי ביש לו אשה ואין לו בנים ממנה, דצריך ליקח אחרת, אבל בנשא אשה מקרוב דעומד להיות לה בנים, למה יהיה מצוה ליקח עוד אשה, ואפי' אין לו עדיין בנים, מ"מ כך ראוייהו זו כמו השניה. מיהו מש"כ רש"י דקצת מצוה איכא משום לערב אל תנח ירך, אין מובן לי, דמשמעות הגמ' נראה דמירי דוקא ביש לו נמי אשה דליכא מצוה זו ג"כ, אבל ביש לו בנים ולא אשה, שפיר הוי בכלל "משום מצוה" מטעם ולערב אל תנח ירך, וי"ל קצת. [דכיון דכבר קיים מצות פו"ר, אינו אלא מצוה דרבנן, כמש"כ הר"ף והרא"ש ביבמות פ' הבא על יבמתו [סב.], עיי"ש, ואין דוחין שבות משום הכי, ר"ל, אפי' לר"ת דנדחה מקמי פו"ר דאורייתא]. אכן מדברי התוס' [לו: בד"ה והא] שהקשו מהירושלמי ביומא, משמע דאם אין לו אשה, הוי מצוה להתיר לקדש ביו"ב כ].

וז"ל הגרע"א ע"ד תוס' אלו, נלע"ד דלר"ת אף ביש לו בנים אלא שאין לו אשה מותר, ממה שהקשו בתוס' על הירושלמי דלישני גבי כה"ג כיון דמתה אשתו מצוה קא עביד לישא, ולא ניחא להו דמ"מ ביש לכה"ג בנים מאי איכא למימר, אלא על כרחך דגם בכי האי גוונא שרי.

לו: ולא מגביהין תרומות ומעשרות, פשיטא.

פ"י בהגהות בית מאיר, דר"ל דהא כבר תנא ולא מקדשין וזה נמי בכלליה, וכן מבואר ברמב"ם [פכ"ג מהל' שבת הי"ט] שכ' ואין מגביהין שזה דומה למקדש, ועוד דמחזי כמתקן, ומקושית הגמ' למדו. [ולפ"ז לכאז' הקושיא אהא דתני תרומות, אבל מעשרות יש לפרש בהנך דלית בהו קדושה. כמעשר ראשון ומעשר עני].

לו: א"ר יצחק לא מבעיא קאמר וכו', אלא אפי' שבות דמצוה נמי אסור.

כ' בפיר"ח וז"ל, תנא, אין דנין וכו' ולא מגרשין ולא ממאנין [צ"ב למאן קאמר דאין ממאנין, דהממאנת קטנה היא] וכו', וכולן שעשו ישראל בין אנוסין בין שוגגין בין מזידין בין מוטעין, מה שעשה עשוי, בשבת ואצ"ל ביו"ט. והר"ף כאן והרא"ש [סוף סי' ב'] הביאוהו בשם הירושלמי. [וכבר כ' בקרב"ב [אות פ'] דלא מצאו בירושלמי, אבל הוא בתוספתא פ"ד

ה"ג]. ומסקו עלה הר"ף והרא"ש וש"מ מאן דעבר ואקני בשבת ממקרקעי או ממוטלטלי, הקנאתו הקנאה. וכ' בתפארת שמואל וז"ל, פסק הר"י בר פרץ, מי שנשבע או קיבל בחרם שלא ליתן דבר, או לא למכור, או לא למחול לחייב לו או שאר דברים, ועבר שבעתו ומכר ונתן, אין במעשיו כלום, [יעו"ש ראייתו מכתובות], ובפ"ק דתמורה אמר אביי כל מילתא דאמור רבנן לא תעביד, אי עביד מהני, ורבא אמר לא מהני וכו', ומשני כולהו כרבא בר מיע"ל ק"ג, עכ"ל הגה"ה.

ובקרב"נ [אות צ'] הביא ד' הרא"ש פ' איזהו נשך [סי' י"ט] דמקח הנעשה באיסור ריבית המקח קיים, [ממימרא דרבא דהתם], והקשה בספר שלטי הגבורים מהא, אהך מימרא דרבא בתמורה דכל דאמור רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ותירוץ המחזור, דדוקא בשיש ריעותא בעיקר המעשה שאמור רחמנא לא תעביד, הוי כאילו לא נעשה, משא"כ במכירת שבת או ריבית, שהאיסור מצד אחר ולא בעיקר המכירה, משו"ה המקח קיים, ולפ"ז אם עשה שבעה שלא למכור ומכר, נמצא נעשה האיסור בעיקר המכירה, המקח בטל. [ודלא כרמ"א ובי"ב בחו"מ סי' ר"ח, אלא כמסקנת הש"ך והט"ז שם].

לו: ושאין מיוחדין הרי אלו כמקום שהולכין.

כ' בהגהות מים חיים להפ"ח, לא ידעתי אמאי לא קתני הרי אלו כרגלי כולן, דומיא דאינך, ואין לומר משום דאחד מעכב על ידי חבירו, ולהכי תלייה במקום שכולן שוין בו, משא"כ ברגלים שאינן שוין, דהא גבי אשה ששאלה מחברתה קתני הרי אלו כרגלי שתיהן אע"פ שהאחת מעכבת על חברתה. וצ"ע.

לו: כאן ברועה אחד.

ופירש"י שכל בני העיר מעמידין בהמתן ברשותו ובקניית שבייתו, וז"ל הרשב"א, כשאין שם אלא רועה אחד, בלא דין ברירה קיימא ברשותיה, דודאי ביה"ש למוסרה לרועה קיימא, ובדאי ימסרנה לו. ומסתברא דה"ה אם מסרה לבנו והוא רגיל למוסרה לו ואין שם רועה שימסרנה לו. ואני תמה מן הרמב"ם ז"ל שחילק בין בנו לרועה, וז"ל שכ' בפ"ה של שביית יו"ט [היא"א], המוסר בהמתו לבנו הרי הוא כרגלי האב, מסרה לרועה ואפי' לא נתנה לו מערב יו"ט, הרי הוא כרגלי הרועה, ע"כ, ושמא הרב ז"ל פירש משנתנו בבנו שאינו רועה ואינו רגיל למוסרה לו, ואינו נראה כן מסוגיית הגמ', דאמרין לא קשיא כאן ברועה אחד כאן בשני רועים, דיקא נמי דקתני לבנו או לרועה, אלמא בנו רועה הוא, ורבותא קאמר ואפי' אחד מן הרועים בנו, אפ"ה כל שיש רועה אחד דפעמים מוסרה לו, אם לא מסרה לו מערב יו"ט הרי הוא כרגלי הבהמה.

והרה"מ פ"י טעמא דהרמב"ם דבבנו לא קנה אלא הרי הוא כרגלי האם, לפי שדרך בני אדם למוסר כליהם וחפציהם לבניהם ואינן מחשיבין אותם כאילו הוציאם מרשותם, והכי קאמר דיקא נמי דמתני' בשני רועים, דקתני לבנו או לרועה, דבשלמא אי אמרין דבשני רועים דוקא הויא כרגלי הבעלים אבל ברועה אחד קנאה הרועה, היינו דאיצטרין למיתני בנו, לאשמועינן דאע"ג דהוא יחיד לא קנה, אלא אי אמרת דמתני' אפי' ברועה אחד קאמר דהרי הוא כרגלי הבעלים, ל"ל למיתני בנו, פשיטא השתא ברועה דעלמא היא ברשות בעליה, בבנו לא כ"ש. [ולאה טעמא לכאז' אפי' מסרם לבנו מערב יו"ט, ברשות בעלים קיימא, וכ"נ מסתימת ד' הרמב"ם. אמנם למאי דפירש הרשב"א טעמיה דהרמב"ם בבנו שאינו רועה ואין רגיל למוסרה לו, איירי דוקא כשמסרה לו ביו"ט].

לו: שנים ששאלו חלוק בשותפות וכו'.

כ' בקוב"ש, [אות ע"א], הקשה מו"ח כ' הג"ר מאיר אטלס ז"ל, דבעירובין [צז:]: איתא בחבית שקנתה שבייתה ומים שלא קנו שבייתה, דבטלה חבית לגבי מים, דהא המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי, פטור אף על הכלי שהכלי טפילה לו, ומבואר דגם לענין תחומין איכא פטורא דטפל, א"כ במלבוש הטפל אדם ליכא איסור תחומין כלל, [ודוחק לפרש הך דחלוק לענין להוציא בידו חוץ לתחום]. ואפשר דמלבוש לא מיקרי טפל, והא דמותר להוציא בשבת דרך מלבוש, הטעם משום דלא הוי משא, וקרא כתיב לא תוציא משא, [ולבלתי שאת משא וגו',

ירמיה י"ז, כ"ז], ו"לפ"ז יל"ע במוציא אדם חוץ לתחום אם יתחייב על בגדיו, [ואפי' אי נימא דלא מיחייב על האדם, למ"ד חי נושא א"ע], דמ"מ נשא את בגדיו שאינן טפלים לו]. אבל איסור תחומין אינו תלוי במשא, דהא האדם עצמו אסור לילך חוץ לתחום אף דגופו של אדם לא הוי משא כלל. [א"ה לכאו' נפק"מ למ"ד חי נושא את עצמו דמיפטר ממלאכת הוצאה, אבל לענין איסור תחומין יתחייב הנושא. וצ"ת]. והא דהנכנס לבית המנוגע ובגדיו עליו צריך שישהה כדי אכילת פרס, [לטמא בגדים, ולא נטמאו מיד בכניסתם כמו בנושאם בידו], התם גזיה"כ היא, דהא בעכו"ם הנכנס ובגדיו עליו נטמאו מיד, דעכו"ם אינו מציל בגדיו בבית המנוגע, ולא אמרינן דהבגדים טהורין משום טפל. [יעו"ש שהאריך עוד].

לז: א"ל רב כהנא ור"א לרב, לאיסור מוקצה לא חששו וכו'.

לרש"י מוקצה דקאמרי היינו שכל א' אקצי דעתיה מחלקו של חבריו, ולתוס' בשם רשב"ם הוי מוקצה ונולד במה שהבהמה גדלה ומוסיפה שמנונית ביו"ט. וז"ל התוס' ר"ד, מה שפירשתי במהדורא קמא, אינו נראה לי, שאע"פ שקנה מן המדבריות, כשקנה כל אחד ונעשה מוכן אצלו, נעשה מוכן לכל ישראל, ואין לומר שאצלו יהא מוכן ולחבירו יהא מוקצה, אלא כך נ"ל לפרש, הבהמה הרועה מן המחובר ביו"ט, הרי היא הרועה מן המוקצה ואבריה יונקים מן המוקצה, ואנו שוחטין אותה ביו"ט ואוכלין אותה, אלמא לא חיישינן ליניקה דמוקצה, ולאיסור יניקה דתחומין היכי חיישינן.

לז: וכי תימא כי לית ליה לר' יוחנן ברירה בדאורייתא, בדרבנן אית ליה.

כ' השפ"א, משמע דמסופק בדין זה, ובדרבנן אזלינן לקולא מספק, וא"כ למה סתם הדין דמחזירין זל"ז ביובל מספק, למה לא נימא מספק היכא דקיימא ארעא תיקום, ואפי' תימא דלא מיקרי מוחזק לענין קנין הגוף, כיון דאי חוזרת ביובל הוי רק קנין פירות, [כמבואר בגיטין [מח.], ויעו"ש דהיינו דוקא מיובל שני ואילך, וא"כ להאי טעמא, ביובל ראשון מודה ר' יוחנן דאין מחזירין מספק], מ"מ להעמידו לגמרי בחזקת מרא קמא ודאי קשה, דמ"מ מידי ספק לא נפקא. ע"כ אפשר לומר דלא מכח ספק מחלקינן בין דאורייתא לדרבנן, רק דמעיקר הדין לית ליה לר' יוחנן ברירה, אלא דבאיסור דרבנן כמו תחומין, כיון דאגלאי מילתא דשלו הוא, הקלו חכמים אע"ג דאין ברירה בכה"ג לא אסרו. [ולקמן [לח.]] פליגי בהא, ולמהרש"ל בדאורייתא אין ברירה בין לקולא ובין לחומרא, ובדרבנן לעולם יש ברירה אפי' לחומרא, ולהפנ"י ספיקא הוא ואזלי לחומרא בדאורייתא ולקולא בדרבנן. ולהשפ"א נמצא דבדאורייתא לעולם אין ברירה [ולכאו' אפי' לקולא], ובדרבנן לעולם לקולא].

לז: בתוד"ה לאיסור מוקצה. וקשה מאי יניקת מוקצה יש כאן, והלא חלק חבירו מותר לו לאכול אם נתן לו חבירו וכו'.

וז"ל הרשב"א, והקשו בתוס' שא"כ אמאי שתיק רב, שהרי לא מציינו מוקצה כזה שיהא מותר חלקו לו ואסור לחבירו, דמה שמותר לבעליו מותר לחבירו, ולא אמרינן שיהא אסור לחבירו מפני שהוא מקצה דעתו מחלק חבירו. ומסתברא דאי משום הא לא איריא, דבעלמא ודאי

שחלקו ידוע לו ויכול לחלוק וליטול, הרי הוא מוכן ממש לבעליו, וכל שמוכן ממש לו אינו מוקצה לחבירו, אבל זה שאין חלקו מבורר לו מערב יו"ט לפי שתמיד כל חלק יונק מחבירו, הרי הוא כמוקצה לכל אחד ואחד מהם, מפני חלק חבירו שמקצה ממנו לאחר ביה"ש.

והפנ"י כ' ליישב פירש"י, דממש"כ רש"י אנו סהדי דכל א' מהם אקצי דעתו מחלקו של חבריו, דזה הלשון לא שייך אלא בכה"ג דוקא, דכיון שהם שותפין בבהמה זו ולא שחטו אותה מאתמול לחלקה ביניהם, א"כ מסתמא אקצי דעתו, כדאמרינן כה"ג בעיקר עניני מוקצה, וכמש"כ רש"י לעיל [כד: בד"ה אם יש], מדלא לקטינהו מאתמול אקצינהו מדעתיה וכו', ומשו"ה שייך לומר אנו סהדי, משא"כ במי שנתן לחבירו דרך מתנה, לא שייך לומר אנו סהדי, ואדרבה איך אדם מקצה דעתו מלקבל דורון מחבירו, שדרך רוב בני"א בכך לשלוח מתנות, עד שאני תמה על סברת התוס' שדחו פירש"י משום קושיא זו.

לז: בתוד"ה לאיסור מוקצה. ומפרש רבינו שמואל לאיסור מוקצה שהבהמה גדלה ומוסיפה שמנונית ביו"ט וכו'.

כ' הפנ"י, יש לדקדק וכו' א"כ מאי איריא שותפין, אפי' בבהמה שלגמרי שלו נמי שייך הך חששא דמוקצה ונולד, אם לא שנאמר דאה"נ, דהא דקאמרי רב כהנא ור"א לרב לאיסור מוקצה לא חששו, לאו משום דלקושטא דמילתא משמע להו לאסור בכה"ג, אלא דכולה בלשון בתמיהה מסקי לה הך מילתא, דאי ס"ד יניקת אברים מהדדי מילתא היא לענין איסור תחומין, א"כ לענין איסור מוקצה נמי שייך הך חששא, משום דמה שגודלת ומוסיפה באבריה הוי כמו מוקצה ונולד, וא"כ אנו בהמה ביו"ט היכי שחטינן, וממעשים בכל יום בעו למידק דיניקת אברים מהדדי לאו מילתא היא. [מיהו לא נתפרש מ"ט לאו מילתא היא].

ועיין ברשב"א, דאחרי דשו"ט אי רב הודה להם לרב כהנא ורב אסי [כשטיט בעה"מ] או דלא חייש להו [כשי"ה רה"ף], כ' וז"ל, אבל מ"מ מסתברא לי דהלכה כן [כרב כהנא ור"א], אע"ג דינקי תחומין מהדדי, יניקתן לא מינכרא ואין לה תובעין, ולא עדיפא ממים ומלח לעיסתה דאקשו בגמ' [לח.]. וליבטל מים ומלח לגבי עיסתה, כלומר משום דאיסורא בטיל ברוב וכו', אלא שאפשר לומר דאפ"ה אסור, משום דהיא יניקת תחומין מהאברים, הוי דבר שיל"מ דאפי' באלף לא בטיל כדברי רב אשי במים ומלח, אע"פ שזה דחוק, דלכאו' לא עדיפא יניקה זו לכו"ע יותר ממים ומלח ברוטב עבה לר' יהודה, וכן בעיסה, מפני שאין בהם ממש וכו' ובהני הוא דפליגי רבנן עליה דר' יהודה מפני שהן ניכרין במלאכת העיסה והקדירה, אבל יניקה לא מינכרא, ולכו"ע בטלה.

ובקה"י [ריש סי' כ"ד] הקשה לפי זה בטעמא דרב, דנימא ג"כ ברירה על אותן משהויין שנכנסו מחלקו של שמעון לשל ראובן דזהו חלקו מתחילה, וצ"ל דלא אמרינן ברירה שהוברר שזהו חלקו מתחילה, אלא על מה שהיה אפשרות לחלוק כן באותו זמן שאני אומר עליו שזהו חלקו באותה